

Jacek Wojnicki

Miejsce KGB w systemie politycznym Republiki Białorusi

SŁOWA KLUCZOWE:

reżim autorytarny, służby specjalne, organy bezpieczeństwa, kontrwywiad, wywiad

Białoruś należy do grupy państw postradzieckich o autorytarnej formie rządów. Realna władza państwowa znajduje się w administracji prezydenta, natomiast rząd, parlament i sądy są jej bezpośrednio podporządkowane. Taki reżim polityczny wymusza specyficzne umocowanie sektora bezpieczeństwa publicznego¹. Jego kluczowym zadaniem nie jest tylko ochrona interesów państwa, lecz przede wszystkim gwarancja stabilności obecnego układu politycznego. Jak zwracają uwagę analitycy sceny białoruskiej: *na Białorusi wytworzył się system rządów jednoosobowych, w którym wszelkie decyzje zależą od jednego człowieka. System ten eliminuje ze wszystkich sfer działania jednostki wykazujące inicjatywę, samodzielne, pragnące ofiarnie pracować na korzyść państwa, a nie wyłącznie oczekujące na polecenia i popierające wszelkie kroki Aleksandra Łukaszenki*². Zwornikiem tego systemu jest prezydent, sprawujący od listopada 1996 roku niczym

¹ Zob. E. Mironowicz, *Białoruś. Historia państw świata w XX wieku*, Warszawa 2007; D. Riach, *Post-Soviet Belarus*, [in:] T. Rakowska-Harmstone, P. Dutkiewicz (eds.), *New Europe. The Impact of the First Decade. vol 2. Variations on the Pattern*, Warsaw 2006, s. 114 i n.; M. Kascûk (red.), *Belarus' u 1946–2009 gg.*, Minsk 2011; A. Poczobut, *System Białoruś*, Gliwice 2013; M. Kacewicz, *Łukaszenko: dyktator w kolchozie Białoruś*, Warszawa 2007; M. Nocuń, A. Brzeziński, *Białoruś: kartofle i dżinsy*, Kraków 2007.

² Zob. A. Wójtowicz, *Dzisiejsza Białoruś: aspekt polityczny i ekonomiczny. Spojrzenie w przeszłość*, [w:] M. Iwanow (red.), *Białoruś: trudna droga do demokracji*, Wrocław 2006, s. 27.

nieograniczoną władzę państwową. W tym kontekście warto przywołać następującą opinię: *prezydentura Aleksandra Łukaszenki jest populistyczną dyktaturą opartą na represjach i strachu, lecz nie tylko na strachu przed represjami, które w ostatnim czasie się nasilają, lecz także, a może przede wszystkim, strachu „prostego człowieka”, przed kosztami demokratycznych przekształceń powiązanych z przekształceniami własnościowo-gospodarczymi*³. Co prawda w ostatnich dwóch latach (po 2014 roku) fala represji osłabła i jesteśmy świadkami kolejnej odgórnej ograniczonej liberalizacji, ale nie zmienia to zasadniczo istoty ukształtowanego systemu władzy, ani charakteru reżimu⁴. Niezależny badacz białoruski Wiktor Czernow określa reżim białoruski jako „bonapartyzm”. W swojej analizie konkluduje:

*reżim władzy personalnej Łukaszenki stanowi zmodernizowany wariant bonapartyzmu, który wyraża interesy panującej nomenklatury konserwatywno-sowieckiej. Nomenklatura była zmuszona pogodzić się z dyktaturą tylko dlatego, że zobaczyła w niej możliwość zachowania swojego panowania*⁵.

Kwestie bezpieczeństwa publicznego znajdziemy w regulacjach konstytucyjnych oraz ustawowych. Te pierwsze z oczywistych względów mają charakter bardziej ogólny. W przedmiotowym kontekście należy wskazać na uprawnienia prezydenta. Głowa państwa podejmuje środki w celu ochrony suwerenności Republiki Białoruś, jej bezpieczeństwa narodowego i nienaruszalności terytorialnej (art. 79 Konstytucji)⁶. Wykonując powyższe zadania głowa państwa powołuje Radę Bezpieczeństwa Republiki Białoruś i przewodniczy jej obradom (art. 84). Może również wprowadzić stan nadzwyczajny (art. 84)⁷. Bardziej szczegółowe regulacje odnajdziemy w ustawie o organach bezpieczeństwa państwowego Republiki Białorusi⁸. Ustawa reguluje prawne i organizacyjne aspekty funkcjonowania organów bezpieczeństwa, ustanawia obowiązki i prawa organów bezpieczeństwa

---

³ Zob. M. Czerwiński, *Prezydent jako głowa władzy wykonawczej-model białoruski*, [w:] M. Drzonek, A. Wołek (red.), *Władza wykonawcza w Polsce i w Europie*, Kraków-Nowy Sącz 2009, s. 203.

⁴ Zob. Z.J. Winnicki, *Ustrój polityczno-administracyjny Republiki Białoruś – zarys problematyki*, [w:] B. Albin, W. Baluk (red.), *Białoruś. Dekada przemian*, Wrocław 2004.

⁵ Cyt. za: P. Usov, *Powstanie, konsolidacja i funkcjonowanie reżimu neoautorytarnego na Białorusi*, Warszawa 2014, s. 56.

⁶ Zob. *Konstytucja Republiki Białoruś 1994 goda (s izmienieniami i dopolnieniami)*, Minsk 2003.

⁷ Zob. J. Zaleśny, *System konstytucyjny Białorusi*, Warszawa 2011, s. 34.

⁸ Zakon Republiki Białoruś ot 10 iliuja 2012 r. N 390-3 „ob organach gosudarstvennoj bezapasnosti Respubliki Białoruś”.

i ich funkcjonariuszy, gwarantuje prawne i socjalne zabezpieczenie funkcjonariuszy oraz ich rodzin. Ustawodawca podaje katalog podstawowych zadań przynależnych organom bezpieczeństwa państwowego (art. 2)⁹. Zalicza do nich: 1. ochronę niezawisłości oraz nienaruszalności terytorialnej Republiki Białoruś; 2. zabezpieczenie bezpieczeństwa narodowego w następujących sferach: politycznej, gospodarczej, wojskowej, naukowo-technicznej, informacyjnej, społecznej, demograficznej i ekologicznej. Jest to katalog niezmiernie szeroki i obejmuje wszystkie kluczowe obszary funkcjonowania państwa. Do kolejnych zadań należy zaliczyć: 3. dokonywanie oceny bieżącego stanu bezpieczeństwa narodowego, prognozowanie jego rozwoju a także rozwoju i wdrożenia zestawu środków mających na celu zapobieganie i wykrywanie zagrożeń dla bezpieczeństwa narodowego Republiki Białoruś; 4. realizację zgodnie z ustawodawstwem Republiki Białoruś propozycji prezydenta Republiki Białoruś w celu zapewnienia bezpieczeństwa narodowego Republiki Białoruś; 5. rozwój i prowadzenie działań w celu wspierania władz publicznych i innych organizacji w realizacji środków politycznych, społeczno-gospodarczego rozwoju i postępu naukowego i technologicznego Republiki Białoruś; 6. organizację i wdrożenie w granicach swoich kompetencji, kontrwywiadu i wywiadu; 7. zapobieganie, wykrywanie i zwalczanie terroryzmu i innych działań ekstremistów, przestępczości zorganizowanej i korupcji, nielegalnej migracji, przemytu substancji odurzających i psychotropowych, broni, amunicji, materiałów jądrowych i ich części składowych, a także innych elementów podlegających kontroli wywozu; 8. przeprowadzanie zapytania i wstępnego dochodzenia, w sprawach, które na mocy aktów prawnych Republiki Białorusi zostały przypisane do kompetencji organów bezpieczeństwa państwa; wdrażanie ustawodawstwa Republiki Białoruś w sferze władzy państwowej w zakresie tajemnic państwowych; 9. organizację i świadczenie w ramach swoich kompetencji, usług kryptograficznych i zabezpieczenie techniczne łączności utajnionej i innych rodzajów łączności specjalnej w Białorusi¹⁰. Organy bezpieczeństwa mają informować Prezydenta Republiki, i na jego wniosek, inne organy państwowego i organizacje w kwestiach bezpieczeństwa narodowego. Prawnymi podstawami funkcjonowania organów bezpieczeństwa państwowego ustrojodawca ustanawia: Konstytucję Republiki, ustawę szczegółową, ukazy i dekrety Prezydenta Republiki oraz inne akty ustawodawcze Republiki Białoruś (art. 3). Zasady działalności organów bezpieczeństwa obejmują: zwierzchność regulacji ustawowych; respekto-

⁹ Tamże.

¹⁰ Tamże.

wanie praw, swobód i ustawowych interesów obywateli Republiki, obywateli innych państw oraz bezpaństwowców; zasadę humanizmu; zasadę jednolitości systemu organów bezpieczeństwa państwowego i centralizacji uprawnień pomiędzy nimi; zasadę niezależności od funkcjonowania partii politycznych i innych ugrupowań (art. 4). Analiza wspomnianych zasad powinna być uzupełniona o świadomość funkcjonowania państwa autorytarnego i związaną z tym faktem, rozbieżnością między literą prawa a praktyką polityczną Republiki Białorusi.

Ustawodawca określa szczegółowo kompetencje głowy państwa w sferze bezpieczeństwa państwowego (art. 7)¹¹. W ich skład wchodzi: wydawanie ogólnych wytycznych dla organów bezpieczeństwa; zatwierdzanie statutu Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego; ustanawianie numeracji organów bezpieczeństwa państwa, jednostek wojskowych oraz innych organizacji i jednostek podległych organom bezpieczeństwa państwowego (z wyjątkiem personelu technicznego i niefinansowego z budżetu państwa); mianowanie i dymisjonowanie przewodniczącego KGB i jego zastępców, a także innych urzędników państwowych ze sfery bezpieczeństwa państwowego, w przypadkach przewidzianych przez akty prawne Republiki; ustanawianie procedury i regulacji z zakresu logistyki organów bezpieczeństwa państwowego; podejmowanie decyzje w zakresie ochrony prawnej i socjalnej pracowników organów bezpieczeństwa i ich rodzin¹².

Zgodnie z regulacjami ustawowymi kontrolę nad działalnością organów bezpieczeństwa państwowego sprawuje Prezydent Republiki oraz Rada Ministrów w zakresie pełnomocnictw przekazanych jej przez głowę państwa (art. 41). Z kolei nadzór w zakresie realizacji przez organy bezpieczeństwa państwowego ustaw i innych aktów ustawodawczych Republiki sprawuje Prokurator Generalny Republiki Białoruś oraz prokuratorzy podlegli mu w ramach swoich kompetencji (art. 42)¹³.

Na oficjalnej stronie Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego znajdziemy rys historyczny aparatu bezpieczeństwa¹⁴. Nawiązuje on w sposób bezpośredni do tradycji radzieckich organów bezpieczeństwa państwowego. Swojej genezy doszukuje się on w utworzeniu 20 grudnia 1917 roku Nadzwyczajnej Komisji ds. Walki z Kontrrewolucją i Sabotażem (WCzK) na czele z Feliksem Dzierżyńskim. 25 lutego 1918 roku

---

¹¹ Tamże.

¹² Tamże.

¹³ Tamże.

¹⁴ Zob. *Istorija ozdanija i etapy istoričeskovo puti*, www.kgb.by/ru/istoriya-sozdaniya-ru (20.06.2016).

na ziemiach białoruskich, będących pod władzą radziecką, utworzono Zachodni Obwód WCzK pod kierownictwem W.I. Jarkina. Dalsze losy aparatu bezpieczeństwa na Białorusi były związane z funkcjonowaniem sektora bezpieczeństwa w Rosji Radzieckiej, a od grudnia 1922 roku – w Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR)¹⁵. Do zasadniczej reorganizacji aparatu bezpieczeństwa – nie zmieniającej jednakże meritum jego działalności – doszło w połowie lat 50. XX wieku, po śmierci J.W. Stalina, długoletniego dyktatora¹⁶. Jak analizują dwaj rosyjscy historycy:

KC partii ponownie przejął całkowitą odpowiedzialność za aparat terroru – okrojony, zredukowany, ale zachowany nadal jako niezbędny element sowieckiego socjalistycznego systemu społecznego. Podstawą rezerwy kadrową KGB pozostawał, jak poprzednio, Komsomol. [...] Utrzymanie w mocy organów bezpieczeństwa państwowego dowodziło, że fundamenty systemu, który stworzył Lenin, a udoskonalił Stalin, pozostały nienaruszone¹⁷.

13 marca 1954 roku utworzono w Moskwie Komitet Bezpieczeństwa Publicznego (KGB) przy Radzie Ministrów ZSRR z Iwanem Sierowem jako przewodniczącym. Podobne zmiany organizacyjne zostały przeprowadzone w pozostałych republikach związkowych, w tym na Białorusi. 19 maja 1954 roku został powołany w Mińsku Komitet Bezpieczeństwa Państwowego przy Radzie Ministrów BSRR, a jego przewodniczącym mianowano A.I. Perepelicyna. Do zadań aparatu bezpieczeństwa zaliczano wówczas: prowadzenie działalności wywiadowczej w państwach kapitalistycznych, walka ze szpiegostwem, dywersją i terroryzmem i inną wyrotową działalnością obcych wywiadów wewnątrz Republiki; walka z działalnością elementów antyradzieckich wewnątrz ZSRR; działalność kontrwywiadowcza prowadzona w siłach zbrojnych; organizacja pionu kryptologii oraz ochrona kierownictwa partii i rządu. W grudniu 1978 roku utworzono odrębne struktury Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego w ramach administracji republikańskiej¹⁸.

Do kolejnej reorganizacji doszło na początku lat 90. XX wieku, co było związane z postępującym procesem rozpadu państwa związkowego.

¹⁵ Zob. szerzej Ch.M. Andrew, O. Gordijewski, *KGB*, Warszawa 1997; J. Barron, *KGB*, Paris 1975; K. Persak, Ł. Kamiński (red.), *Czekaści: organy bezpieczeństwa w europejskich krajach bloku sowieckiego: 1944–1989*, Warszawa 2010.

¹⁶ Zob. *Istorija sozdanija i etapy istoričeskovo puti...*

¹⁷ Zob. M. Heller, A. Niekricz, *Utopia u władzy. Historia Związku Sowieckiego. Tom II*, Londyn 1987, s. 185.

¹⁸ Tamże.

27 lipca 1990 roku parlament republikański (Rada Najwyższa BSRR) uchwalił Deklarację Suwerenności¹⁹. Kilka dni po nieudanym puczu Jana-jewa w Moskwie (19–21 sierpnia 1991 roku, co należy uznać za ostatnią próbę zbrojnego powstrzymania rozpadu ZSRR, 25 sierpnia 1991 roku białoruscy ustawodawcy nadali wspomnianej Deklaracji status ustawy konstytucyjnej. Wpłynęło to na zmianę organizacji i – po części funkcjonowania struktur bezpieczeństwa. Komitet Bezpieczeństwa Państwowego BSRR został przemianowany na Komitet Bezpieczeństwa Państwowego Republiki Białoruś. Zmianie uległy zadania i funkcje aparatu czekistowskiego. Do jednego z kluczowych należała ochrona konstytucyjnego porządku i suwerenności państwowej młodego państwa białoruskiego, w tym jego politycznych i ekonomicznych interesów²⁰.

Warto podkreślić, iż na oficjalnej stronie KGB znajdują się biografie wszystkich 20 szefów aparatu bezpieczeństwa w czasach państwa radzieckiego (od 1918 do 1990) począwszy od Wiktora Jarkina (szef WCzK w latach 1918–1919) aż do ostatniego przewodniczącego KGB BSRR Benjamina Bałujewa (1980–1990)²¹. Wspomniana lista obejmuje również ośmiu szefów Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego Republiki Białoruś, sprawujących urząd po 1990 roku²². Warto zauważyć, iż pięciu z nich było narodowości białoruskiej, dwóch urodziło się na Ukrainie, a jeden deklarował się jako Rosjanin. Kolejno przewodniczącymi KGB Republiki Białoruś byli: Eduard Szirkowski (listopad 1990–luty 1994), Gennadij Ławickij (luty–lipiec 1994), Władimir Jegorow (lipiec 1994–grudnia 1995), Władimir Mackiewicz (grudzień 1995–listopad 2000), Leonid Jerin (listopad 2000–2004), Stepan Suchorenko (2005–2007), Jurij Żadobin (lipiec 2007–lipiec 2008) oraz Wadim Zajcew (lipiec 2008–2012)²³. Należy zauważyć, iż wszyscy szefowie Komitetu wywodzili się ze służb bezpieczeństwa lub sił zbrojnych. Żaden nie był w momencie nominacji cywilem, co dobitnie świadczy o braku cywilnej kontroli nad aparatem bezpieczeństwa w przypadku białoruskim. Drugie godne odnotowania spostrzeżenie wiąże się z faktem automatycznie dokonywanych zmian na stanowiskach kierowniczych w KGB po przełomowych zmianach politycznych (odwołanie Stanisława Szuszkiewicza w styczniu 1994 roku, zakończenie misji tymczasowej głowy państwa przez Mie-

---

¹⁹ Zob. E. Zieliński, *Proces odrodzenia narodowego i państwowego republik*, [w:] *Przeobrażenia ustrojowe w republikach dawnego ZSRR*, [red.] E. Zieliński, Warszawa 1993, s. 25.

²⁰ Zob. *Istorija sozdanija i etapy istoričeskoj puti ...*

²¹ Zob. *Kratkaja biografija rukowoditieliej*, www.kgb.by/ru/kratkaja-biografiya-ru (20.07.2016).

²² Tamże.

²³ Tamże.

czysława Griba (lipiec 1994 roku), objęcie urzędu prezydenckiego przez Aleksandra Łukaszenki). Kolejne zmiany na wskazanych stanowiskach kierowniczych wiążą się z procesem konsolidacji władzy przez obóz skupiony wokół białoruskiej głowy państwa i całkowitego podporządkowania sektora bezpieczeństwa administracji prezydenckiej.

Interesującym zagadnieniem jest analiza wieku pełnienia kierowniczych funkcji w aparacie bezpieczeństwa oraz zdobytego wykształcenia. W momencie mianowania na szefa Komitetu najstarszym był Eduard Szirkowski (58 lat); Władimir Jegorow (55 lat), Jurij Żadobin (53 lata) oraz Gennadij Ławickij (52 lata). Pozostali szefowie KGB w momencie mianowania nie mieli ukończonych 50 lat: Leonid Jerin (49 lat), Stepan Suchorenko (48 lat), Władimir Mackiewicz (48 lat) oraz Wadim Zajcew (44 lata)²⁴. Cywilnym wykształceniem mogli się pochwalić: Władimir Jegorow (ukończył w 1967 roku studia w Mogilewskim Instytucie Pedagogicznym na kierunku historia); Gennadij Ławickij (ukończył w 1970 studia w Witebskim Państwowym Instytucie Pedagogicznym im. S.M. Kirowa na kierunku biologia i chemia); Leonid Jerin (ukończył w 1973 roku studia w Białoruskim Instytucie Kolejnictwa); Władimir Mackiewicz (ukończył w 1970 roku studia w Białoruskim Instytucie Technologicznym im. S.M. Kirowa w zakresie technologii chemicznych – przerobu ropy i gazu); Stepan Suchorenko (ukończył w 1980 roku Białoruski Instytut Technologiczny im. S.M. Kirowa w Mińsku) oraz Eduard Szirkowski (ukończył 1954 roku Miński Instytut Prawniczy). Stopień doktora nauk w zakresie technologii informatycznych uzyskał Leonid Jerin. Z kolei Wadim Zajcew ukończył dwie rosyjskie szkoły wojskowe – w 1997 roku Akademię Federalną Służby Pogranicza oraz w 2004 roku – Wojskową Akademię Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej²⁵. Oprócz tego wszyscy ukończyli kursy lub szkoły KGB ZSRR (oprócz Jurija Żadobina, który ukończył 1995 roku fakultet dowódczy Wojskowej Akademii Wojsk Pancernych)²⁶. Charakterystyczne jest, iż nie ma w podanych notach bibliograficznych informacji o członkostwie w partii komunistycznej (ani KZPR, ani KPB), są natomiast informacje o członkostwie w Komsomole (Eduard Szirkowski, Władimir Jegorow, Władimir Mackiewicz)²⁷.

Obecnie (od 2012 roku) przewodniczącym Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego jest gen. lejtlant Walerij P. Wakulczik. W momencie nomina-

²⁴ Tamże.

²⁵ Tamże.

²⁶ Tamże.

²⁷ Tamże.

cji na szefa KGB miał ukończone 48 lat, co pozwala umieścić go w średnim miejscu peletonu szefostwa aparatu bezpieczeństwa. Odnosnie wykształcenia aktualnego kierownika służb należy wskazać na ukończenie w 1985 roku Charkowskiej Wyższej Szkoły Wojsk Pancernych, a w 1992 roku – Wyższego Kursu Wojennego Kontrwywiadu ZSRR. 16 listopada 2012 roku na mocy dekretu Prezydenta Republiki Nr 511 został mianowany Przewodniczącym Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego²⁸.

Struktura aparatu bezpieczeństwa państwowego na Białorusi składa się z sześciu delegatur – dla Miasta Mińska i obwodu mińskiego, dla obwodu brzeskiego, dla obwodu witebskiego, dla obwodu homelskiego, dla obwodu grodzieńskiego oraz obwodu mogilewskiego. Dwie delegatury powstały po 17 września 1939 roku, w wyniku zabrania Polsce i włączenia ziem Zachodniej Białorusi do ZSRR (delegatura brzeska oraz grodzieńska). Pozostałe datują swój początek od 1918/1919 roku, gdy powstawały struktury aparatu czekistowskiego na terenie Rosji Radzieckiej²⁹. Na oficjalnych stronach poszczególnych oddziałów znajdują się pewne informacje dotyczące aktywności służb bezpieczeństwa. I tak, cztery delegatury informują o udziale swoich pracowników w wojnie afgańskiej (16 z brzeskiej, 14 z homelskiej, 22 z grodzieńskiej oraz 3 z mogilewskiej). Te same delegatury podają dane o udziale swoich funkcjonariuszy w likwidacji skutków awarii w Czarnobylskiej Elektrowni Atomowej (35 z brzeskiej, 104 z homelskiej, 18 z grodzieńskiej oraz 55 z mogilewskiej). Dodatkowo na oficjalnej stronie delegatury grodzieńskiej znajdujemy informacje o udziale 20 osobowej specjalnej grupy biorącej udział w zabezpieczeniu XX Letniej Olimpiady w Moskwie (lipiec–sierpień 1980 roku)³⁰.

W skład struktur białoruskiego aparatu bezpieczeństwa państwowego należy zaliczyć również GUO – Instytut Bezpieczeństwa Narodowego Republiki Białoruś z siedzibą w Mińsku. W obecnym kształcie został on utworzony w kwietniu 1994 roku, z przekształcenia dotychczasowych Wyższych Kursów KGB prowadzonych od 1964 roku. Genezy placówki można się doszukiwać w utworzonej w grudniu specjalnej szkole dla funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa. GUO (Państwowa Instytucja Edukacyjna) jest zaliczany do multidyscyplinarnych placówek szkolnictwa wyższego. W jego skład wchodzi 12 specjalistycznych katedr, dwa oddziały naukowo-badawcze oraz doktorantura (studia podyplo-

---

²⁸ *Rukovodstvo*; www.kgb.by/ru/rukovodstvo (20.07.2016).

²⁹ *Organy gosudarstvennoj bezapastnosti*; www.kgb.by/ru/systema-organov-gb-ru (20.07.2016).

³⁰ www.kgb.by/ru/ukgb-brest-ru; www.kgb.by/ru/ukgb-homel-ru; www.kgb.by/ru/ukgb-grodno-ru oraz www.kgb.by/ru/ukgb-mogilev-ru (20.07.2016).

mowe). W Instytucie znalazło zatrudnienie szerokie grono pracowników naukowo-dydaktycznych: akademik, 8 doktorów nauk, 21 kandydatów nauk, 9 profesorów oraz 26 docentów. Reprezentują oni zróżnicowane dyscypliny naukowe, takie jak: filozofia, historia, socjologia, psychologia, prawo, politologia. Zajęcia prowadzą członkowie Związku Pisarzy Republiki Białoruś oraz mistrzowie sportowi klasy międzynarodowej³¹.

Wspomnieć należy także o 14 Wydzielonym Pułku Łączności KGB Republiki Białoruś. Genezy pułku można się doszukiwać w 1943 roku, gdy na bazie 53 Wydzielonego Zachodniego Pułku Łączności na mocy dyrektywy Sztabu Generalnego Armii Czerwonej zaczął być formowany 694 wydzielony batalion łączności wchodzący w skład 41 korpusu strzeleckiego. W marcu 1956 roku w mieście Mołodeczno na bazie wspomnianego batalionu zaczęto formować 14 Wydzielony Pułk Łączności KGB przy Radzie Ministrów ZSRR³². Pułk uczestniczył we wszystkich manewrach sił zbrojnych Białorusi: „Niemen 2001”, „Berezyna 2002”, „Jasne Niebo 2003”, „Tarcza Ojczyzny 2004”, „Tarcza Związku” 2006, „Jesień 2008”, „Zachód 2009” oraz „Zachód 2013”³³.

Funkcjonariusze KGB oraz ich rodziny mają do dyspozycji ośrodek sanatoryjny „Las”. Został on utworzony w lipcu 1989 roku, a w 1996 roku przeszedł we władanie Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego Republiki Białorusi. Sanatorium jest położone w malowniczym miejscu nieopodal Jeziora Domaszkowskoje, na granicy obwodów witebskiego i mińskiego³⁴.

Jak komentują publicyści, miejsce KGB w systemie politycznym współczesnej Białorusi jest kluczowe.

Wszyscy do niedawna bali się reżimu Łukaszenki i jednocześnie wierzyli, że tylko on jest w stanie zapewnić życie na takim poziomie. Dziś pozostał już obywatelom tego kraju tylko strach, wszechogarniający, czające się na każdym kroku drużyny KGB, które bez zastanowienia mogą posłać każdego nieprawomyślnego obywatela za kraty³⁵. Podkreśla to szczególne miejsce organów bezpieczeństwa w ramach ukształtowanego reżimu politycznego. Wykraczające poza domenę innych służb specjalnych w państwach

³¹ GUO „Institut Nacionalnoj Bezapastnosti Respubliki Belarus”; www.kgb.by/ru/institut-nac-bez-ru (20.07.2016).

³² 14-j otdelnyj polk pravitelstvennoj sviazi Komiteta Gosudarstvennoj Bezapastnosti Respubliki Belarus; www.kgb.by/ru/14-polk-ru (20.07.2016).

³³ Tamże.

³⁴ GU Sanatorij „Lesnoje” Komiteta Gosudarstvennoj Bezapastnosti Respubliki Belarus, www.kgb.by/ru/sanatoriy-lesnoe-ru (20.07.2016).

³⁵ Zob. W białoruskim skansenie tylko kontrole są na dobrym poziomie, „Polska” 8.7.2011, <http://www.polskatimes.pl/artukul/424488,w-bialoruskim-skansenie-tylko-kontrola-sa-na-dobrym-poziomie,id,t.html> (20.07.2016).

demokratycznych. Jest natomiast komplementarna do funkcjonowania aparatu bezpieczeństwa w innych państwach poradzieckich (z wyjątkiem państw bałtyckich).

W kontekście funkcjonowania służb specjalnych należy odnotować zmiany kadrowe w ramach resortu spraw wewnętrznych. Wpływały one nie tylko na układ sił poszczególnych klanów wokół prezydenta, ale miały istotne znaczenie dla bieżącego funkcjonowania Komitetu. 11 maja 2012 prezydent Aleksander Łukaszenko udzielił dymisji ministrowi spraw wewnętrznych gen. Anatolowi Kuleszau i powołał na to stanowisko jego dotychczasowego pierwszego zastępcę płk. Ihara Szuniewicza. Jednocześnie białoruska głowa państwa zapowiedziała reformę MSW, polegającą m.in. na ograniczeniu zakresu kompetencji tego resortu. Wspomniana decyzja wieńczy trwającą od końca 2011 roku serię zmian personalnych w kierownictwie MSW Białorusi. W grudniu 2011 roku został zdymisjonowany i aresztowany (m.in. w związku z oskarżeniem o przekroczenie uprawnień służbowych i nadużycia) jeden z wiceministrów płk Jauhień Połudzień, a w następnych miesiącach stanowiska stracili kolejni zastępcy ministra, w tym pierwszy zastępca płk Aleh Piekarski. W styczniu 2012 roku jego miejsce zajął przeniesiony z KGB płk Szuniewicz³⁶. Na interesujący aspekt korupcji zwraca uwagę białoruski badacz:

korupcja była wykorzystywana jako system kontroli nad biurokracją, przede wszystkim nad jej najwyższym szczeblem. Był to mechanizm wzajemnej kontroli i osłabiania odrębnych struktur, także siłowych (MSW, KGB, Komitet Kontroli Państwowej), które prowadziły tzw. wojny korupcyjne. Wojny te polegały na tym, iż każda z tych grup siłowych dostarczała materiały kompromitujące przedstawicieli, kierownictwo poszczególnych służb lub urzędników najwyższego szczebla, a już sam Łukaszenko decydował o tym, co z tymi materiałami zrobić³⁷.

W kontekście powyższych zmian personalnych warto podkreślić, iż nowy szef resortu płk Ihar Szuniewicz pracował w KGB od 2007 roku, a więc od momentu, kiedy wspomniana struktura zaczęła wchodzić w sferę wpływów grupy skupionej wokół starszego syna Aleksandra Łukaszenki – Wiktara. Obecnie powyższa grupa kontroluje większość białoruskich organów bezpieczeństwa. Wydaje się, że nominacja na szefa MSW oficera KGB oraz dymisje większości wiceministrów z poprzedniego układu personalno-politycznego oznaczały przejście kontroli nad

---

³⁶ Zob. K. Kłyński, *Białoruś: Dymisja szefa MSW umacnia wpływy Wiktara Łukaszenki*, „Komentarze OSW”, 16.05.2012.

³⁷ Zob. P. Usov, *Powstanie, konsolidacja i funkcjonowanie...*, s. 146.

ostatnią strukturą siłową pozostającą poza wpływami omawianej grupy skupionej w najbliższym otoczeniu białoruskiego prezydenta³⁸.

Przejęcie kontroli nad MSW ostatecznie mogło zagwarantować formowaną od kilku lat uprzywilejowaną pozycję w strukturach siłowych oficerów z Komitetu Wojsk Pogranicznych oraz KGB, które od dłuższego okresu pozostawały pod osobistą kontrolą Wiktara Łukaszenki. Ze wspomnianych instytucji wywodzi się bowiem większość obecnej kadry kierowniczej w sektorze bezpieczeństwa państwa, w tym w kluczowych w białoruskim systemie władzy Komitecie Śledczym oraz Centrum Operacyjno-Analitycznym. Do ich zadań należy m.in. prowadzenie postępowań wobec urzędników i wysokich funkcjonariuszy państwowych³⁹.

Bezpośrednim efektem zmian w MSW jest fakt, iż po raz pierwszy w okresie rządów prezydenta A. Łukaszenki praktycznie cały aparat bezpieczeństwa znalazł się pod kontrolą jednej grupy wpływów. Można to uznać za przejaw postępującego spadku zaufania Aleksandra Łukaszenki do najbliższego otoczenia. Białoruski prezydent zdecydował się powierzyć sektor siłowy najstarszemu synowi, dostrzegając w tym gwarancję własnego bezpieczeństwa i stabilności systemu władzy. Wzrostu wpływów Wiktara nie należy wiązać z faktem, iż stał się on niezależny wobec ojca i zacznie prowadzić własną, odrębną politykę państwową⁴⁰.

Należy jednakże dostrzec, iż znaczące umocnienie wpływów, już wcześniej uznawanej za najsilniejszą w elicie władzy, grupy Wiktara Łukaszenki miało jednocześnie konsekwencje wykraczające poza sektor bezpieczeństwa. Zwiększająca się dominacja struktur siłowych jeszcze bardziej pogłębiła dysproporcje w istniejącym układzie sił pomiędzy grupami wpływu w otoczeniu prezydenta Aleksandra Łukaszenki. Rezultatem omawianego zjawiska może być dalsza marginalizacja zwolenników powolnych, ewolucyjnych reform gospodarczych i wznowienia dialogu z Zachodem, co może oznaczać m.in. utrwalenie nakazowo-rozdzielczego modelu ekonomicznego oraz kontynuację represji wobec polityków opozycyjnych⁴¹.

Kolejnym istotnym wydarzeniem w sektorze bezpieczeństwa była roszada w kierownictwie Komitetu. 9 listopada 2012 roku prezydent Aleksander Łukaszenka zdymisjonował szefa KGB Wadima Zajcewa. Jego obowiązki przekazał tymczasowo sekretarzowi Rady Bezpieczeństwa

³⁸ Tamże.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ Tamże.

Leanidowi Malcau. A. Łukaszenka wyraził jednocześnie zaniepokojenie przejawami „zdrady interesów państwa, korupcji i bezczynności” oraz uchybieniami „w pracy ideologicznej w systemie KGB”. Wydał równocześnie polecenie prokuratorowi generalnemu Alaksandrowi Koniuk i szefowi Komitetu Śledczego RB generałowi lejtnantowi Waleremu Wakulczykowi do przeprowadzenia dochodzenia, które ma potwierdzić informacje o nieprawidłowościach w bieżącej pracy KGB, do których doszło z winy kierownictwa KGB. Prezydent A. Łukaszenka zapowiedział jednocześnie zacieśnienie kontroli nad sektorami siłowymi. Sekretariat Rady Bezpieczeństwa został zobowiązany raz na kwartał organizować spotkania poświęcone ocenie sytuacji w białoruskich strukturach siłowych⁴².

Negatywną ocenę pracy KGB oraz decyzje kadrowe i personalne głowy państwa należy uznać za rezultat ujawnianych w 2012 roku licznych przykładów nieskuteczności jego działań i pogarszającej się sytuacji wewnątrz służby. Dotychczasowy szef Komitetu Bezpieczeństwa Publicznego L. Zajcew stał się obiektem publicznej krytyki prezydenta w lipcu 2012 roku, kiedy został obciążony przez A. Łukaszenkę częściową odpowiedzialnością za brak skuteczności w przeciwdziałaniu akcji propagandowej zorganizowanej przez szwedzką firmę PR („desant pluszowych misiów”)⁴³. W wizerunek L. Zajcewa jako sprawnego szefa służby specjalnej uderzyły również przypadki ucieczek za granicę przedstawicieli resortów siłowych (m.in. żołnierza specnazu MSW na Litwę) oraz znanych opozycjonistów (m.in. Andrieja Sannikaua), w tym również negatywne zjawiska wewnątrz samego Komitetu. Pod koniec października 2012 r. w zagadkowych okolicznościach poniósł śmierć (oficjalna wersja mówi o samobójstwie) podpułkownik mińskiego Zarządu KGB Alaksandr Kazak. Dodatkowo jego śmierć początkowo była ukrywana przez Komitet, co spowodowało spekulacje o jego zaangażowaniu w proceder korupcyjny bądź dysponowaniu przez niego informacjami o przykładach korupcji wyższych funkcjonariuszy KGB⁴⁴.

Odwołanie L. Zajcewa można interpretować jako wyraz obserwowanego zaniepokojenie prezydenta A. Łukaszenki kondycją całego białoruskiego sektora siłowego, w tym pogarszającymi się nastrojami wśród funkcjonariuszy KGB i konfliktami między szefami resortów siłowych. Obserwowane w 2012 roku (a i wcześniej) liczne incydenty związane z funkcjonowaniem

---

⁴² Zob. P. Żochowski, *Kryzys w białoruskim KGB*, „Komentarze OSW”, 14.11.2012.

⁴³ Zob. R. Sadowski, *Białoruś w konflikcie ze Szwecją po „pluszowym desancie”*, „Komentarze OSW”, 08.08.2012.

⁴⁴ Zob. P. Żochowski, *Kryzys w białoruskim KGB...*

struktur siłowych (m.in. eksplozja w pobliżu budynku KGB w Witebsku 11 listopada oraz przywołana tajemnicza śmierć płk. A. Kazaka) świadczyły wyraźnie o pogłębiającym się napięciu w sektorze siłowym, w tym o zaostrzającej się rywalizacji o wpływy i kontrolę nad biznesem⁴⁵.

Dodatkowo ogólną kondycję KGB można odczytywać w kontekście pogarszania się efektywności pracy aparatu państwowego w obliczu postępującego kryzysu gospodarczego. Bezpośrednim tego skutkiem było narastające rozprzężenie w resortach siłowych, w coraz większym stopniu zainteresowanych ochroną własnych interesów. Postępująca niewydolność systemu instytucji bezpieczeństwa stworzonego przez prezydenta A. Łukaszenkę stanowiła również rezultat konsekwentnego zwiększania kompetencji represyjnych i kontrolnych sektora siłowego, kluczowego dla utrzymania dotychczasowego systemu autorytarnego zapewniającego władzę prezydentowi. Efektem ubocznym było ujawnienie problemów związanych z brakiem sprawowania nad nim skutecznego nadzoru⁴⁶.

Warto w tym miejscu analizy odwołać się do następującej opinii:

Złośliwi mówią, że bez pomocy wszechwładnej na Białorusi tajnej policji politycznej KGB nawet żniwa w tym kraju nie mają prawa się udać. Ale tym, którzy występują mniej lub bardziej oficjalnie przeciwko ostatniemu dyktatorowi Europy Aleksandrowi Łukaszence, nie jest wcale do śmiechu. Bo agenci KGB kontrolują życie Białorusinów, i to bardzo dokładnie. Nie brakuje głosów, że KGB jest tak potężne, że ma w garści nawet Łukaszenkę. Dla ludzi KGB istnienie obecnego reżimu to sprawa życia i śmierci, upadek Łukaszenki oznaczałby jeśli nie krwawy odwet na tajnej policji, to na pewno surowe jej rozliczenie za to wszystko, co było jej udziałem⁴⁷.

Opozycja polityczna jest traktowana przez władze białoruskie jako swoista „karta przetargowa” w kontaktach z Zachodem. Jednocześnie pozostaje pod szczególną kontrolą aparatu bezpieczeństwa. Od 1994 roku (tzn. objęcia urzędu przez prezydenta Aleksandra Łukaszenkę) działacze opozycyjni byli poddawani represyjnej polityce, w oficjalnych mediach definiowano ich jako „pięta kolumna”. Przy czym należy podkreślić, iż władze białoruskie wykorzystywały szeroką paletę środków operacyjnych: poprzez uwięzienia, częste zatrzymania w aresztach, zwolnienia z pracy lub uczelni, po zróżnicowane metody zastraszania. Celem jest zniechęcenie społeczeństwa od zaangażowania się w działalność niezależną

⁴⁵ Tamże.

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ Zob. *Białoruś Łukaszenki: kraj szpiegów i szpicli*, „Polska” 20.04.2012, <http://www.polskatiemes.pl/artykul/558103,bialorus-lukaszenki-kraj-szpiegow-i-szpicli,id,t.html> (20.07.2016).

oraz udzielania poparcia działaniom opozycji⁴⁸. Należy jednakże podkreślić, iż władze białoruskie celowo nie zdecydowały się na ostateczne wyeliminowanie działalności opozycyjnej. Chodzi o ukazanie rzekomo pluralistycznego społeczeństwa Białorusi, również kanalizowanie objawów niezadowolenia z decyzji rządzących. Wspomnieć należy również próbach kontrolowania jej działalności przez organy bezpieczeństwa⁴⁹. Warto w tym kontekście przywołać słowa byłego białoruskiego kandydata na prezydenta w elekcji z grudnia 2010 roku Alesia Michalewicza:

Rzeczywiście, kiedy podjąłem decyzję, że opowiem o tym, co się działo w więzieniu KGB, nie planowałem opuszczać Białorusi. Jednak po nagłośnieniu przeze mnie sprawy torturowania więźniów politycznych stałem się dla władz bardzo poważnym problemem. Wyjechałem dopiero wtedy, kiedy otrzymałem z wiarygodnego źródła – chodzi o wysokiej rangi przedstawiciela władz – informację, że ponownie zostaną wtrącony do więzienia KGB⁵⁰.

W związku z pogarszającą się sytuacją gospodarczą państwa oraz niekorzystnym położeniem geopolitycznym (w kontekście wojny rosyjsko-ukraińskiej) władze Białorusi zdecydowały się na pewne gesty w kierunku Zachodu. W tym kontekście należy odczytywać uwolnienie sześciu więźniów politycznych (w tym jednego kandydata na prezydenta w wyborach z grudnia 2010 roku) w sierpniu 2015 roku. Jak zauważali jednak analitycy białoruskiego życia politycznego, nie miało to poważniejszego znaczenia dla dalszej istoty systemu autorytarnego, bowiem w każdej chwili może dojść do kolejnych aresztowań wymierzonych w działalność niezależną. Decyzje prezydenta A. Łukaszenki miały tylko uzasadnienie wizerunkowe, nie były powiązane z zapowiedzią podjęcia działań liberalizujących system polityczny oraz gospodarczy państwa⁵¹.

Należy zwrócić uwagę na bezpośrednie nawiązywanie do tradycji radzieckich służb bezpieczeństwa w ich funkcjonowaniu na Białorusi. Białoruski dziennik rządowy „Respublika” poinformował, że nowi oficerowie KGB składali we wrześniu 2011 roku przysięgę na wierność ojczyźnie i białoruskiemu narodowi w kompleksie Dzierżyniowo. Został on odbudowany już po 2000 roku w okresie rządów prezydenta Aleksandra Łukaszenki.

---

⁴⁸ Zob. T. Bakunowicz, *Gra według reguł Łukaszenki: opozycja polityczna na Białorusi*, „Komentarze OSW”, 09.07.2016.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ Zob. *Łukaszenka jak terrorysta*, „Gazeta Wyborcza” 30.03.2011, wyborcza.pl/1,76842,9343172,Łukaszenka-jak-terrorysta.html (20.07.2016).

⁵¹ Zob. T. Bakunowicz, *Białoruskie déjà vu: Łukaszenka uwalnia więźniów politycznych*, „Komentarze OSW”, 26.08.2015. Zob. również: T. Bakunowicz, *Mińsk próbuje rozbroić stosunki z Zachodem*, „Komentarze OSW”, 25.06.2014.

Powstał w symbolicznym miejscu dawnego majątku, gdzie urodził się Feliks Dzierżyński, jeden z twórców służb specjalnych Związku Radzieckiego w latach 20. XX stulecia. Stanowi to swoisty symbol kontynuacji funkcjonowania aparatu bezpieczeństwa. „Republika” podkreślała, że wiele państw i całe narody znalazły się w niebezpieczeństwie, wynikającym – zdaniem gazety – z agresywnych działań niektórych polityków i państw. „W zaistniałej sytuacji najważniejszym zadaniem jest przeciwdziałanie próbom manipulacji świadomością społeczną, narzucaniu cudzych ideologii i moralności, stworzenie pewnych barier wobec technologii degradacji społecznych i kolorowych rewolucji” – pisze białoruski dziennik⁵².

Wart również odnotować współpracę organów bezpieczeństwa Białorusi i Federacji Rosyjskiej. Republika Białorusi postanowiła w maju 2016 roku, że nie wpuści na terytorium swojego państwa osób, które mają zakaz wjazdu na teren państwa rosyjskiego. Takie regulacje zawiera umowy zawartej między Białorusią a Federacją Rosyjską w marcu 2015 roku, a która została ratyfikowana jesienią 2015 roku. Realizacją wspomnianej umowy zajmuje się białoruski Komitet Bezpieczeństwa Państwowego czyli tamtejsze KGB we współpracy z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych. Decyzję zatwierdziła Rada Ministrów Białorusi. Według ustaleń porozumienia osoba, która zostanie objęta zakazem wjazdu na teren jednego z tych państw, będzie mogła zostać pozbawiona możliwości uzyskania wizy i pobytu również w drugim państwie. 26 kwietnia 2016 roku władze białoruskie nie chciały pozwolić na wjazd wicemarszałkowi Rady Najwyższej, przedstawicielowi Ukrainy na negocjacjach mińskich Irinie Gieraszenko. Wcześniej na Białoruś nie wpuszczono również deputowanego ukraińskiego Igora Guzja. Obydwoje byli objęci również zakazem wjazdu do Rosji.

Należy podkreślić częste nawiązywanie do tradycji służb bezpieczeństwa z okresu istnienia państwa radzieckiego. Pomnik poświęcony funkcjonariuszom służby bezpieczeństwa poległym podczas wykonywania zadań odsłonięto w grudniu 2012 roku w Mińsku. Kompozycja „Tarcza Ojczyzny”, na której znalazła się m.in. podobizna Feliksa Dzierżyńskiego, została uroczystie odsłonięta w 95. rocznicę utworzenia przez niego Ogólnorosyjskiej Nadzwyczajnej Komisji do Walki z Kontrewolucją i Sabotażem (Czeka). Jak podały służby prasowe białoruskiego KGB, pomnik wspomniany ma stanowić wyraz hołdu dla osób, które tworzyły jedną z najsilniejszych służb specjalnych świata, walczyły na frontach II wojny światowej oraz uczestniczyły w misjach w Afganistanie i Czar-

⁵² Zob. *Białoruś – nowi oficerowie w szeregach KGB*, kresy.pl/wydarzenia, bezpieczenstwo, i-obrona?zobacz/bialorus/nowi-oficerowie-w-szeregach-kgb (20.07.2016).

nobyłu. Z drugiej strony monument ma za zadanie przypominać Białorusinom, iż historia stanowi żywą pamięć o bohaterstwie, chwale i honorze tych, którzy za cenę życia bronili wolności i niepodległości ojczyzny. Na uroczystość z udziałem m.in. szefa KGB Walera Wakulczyka i wicepremiera Anatola Tozika przyjechali także goście z Rosji, m.in. dyrektor Federalnej Służby Bezpieczeństwa (FSB) Aleksandr Bortnikow. Pomnik odlany z brązu autorstwa Uładzimira Żbanoua, wysokości 3,5 m i szerokości 2 m, stanął na terenie Instytutu Narodowego Bezpieczeństwa Białorusi w Mińsku. Znajdują się na nim trzy płaskorzeźby: oprócz Dzierżyńskiego także żołnierza z czasów II wojny światowej symbolizującego wszystkich czekistów walczących z faszyzmem oraz współczesnego pracownika organów bezpieczeństwa państwowego⁵³. W kontekście powyższej uroczystości warto odnotować, iż Feliks Dzierżyński, urodził się w Dzierżynowie, kilkanaście kilometrów od Iwieńca pod Mińskiem. Corocznie odbywają się tam uroczystości przyjmowania do służby nowych funkcjonariuszy KGB. F. Dzierżyński miał już wcześniej w Mińsku swój pomnik – jego popiersie stoi na skwerze naprzeciwko siedziby KGB⁵⁴.

STRESZCZENIE

Funkcjonowania organów bezpieczeństwa państwowego w Republice Białoruś należy analizować poprzez pryzmat uformowanego tam reżimu autorytarnego. Jego zwornikiem jest osoba prezydenta Aleksandra Łukaszenki, a silne wpływy w sektorze służb specjalnych posiada najstarszy syn głowy państwa – Wiktar. Aparat bezpieczeństwa podlega bezpośrednio administracji prezydenckiej i realizuje jego wytyczne. Wiąże się to z faktem, iż stanowi główną podporę ukształtowanego systemu władzy na Białorusi. Kontrola ze strony parlamentu jest fikcyjna i realnie występowała tylko w początkowym okresie niezależności białoruskiej (1990–1996), aż do czasu konsolidacji reżimu prezydenckiego. Należy zwrócić również uwagę na bezpośrednie nawiązywanie do tradycji radzieckich czekistów oraz służb specjalnych funkcjonujących w okresie ZSRR. Takim symbolem jest osoba Feliksa Dzierżyńskiego, twórcy CzeKa, radzieckiej policji politycznej. brak również cywilnej kontroli nad aparatem bezpieczeństwa, wszyscy jego szefowie byli funkcjonariuszami mundurowymi, lub pochodzili z sił zbrojnych. Regulacje konstytucyjne i ustawowe mają charakter formalny i nie ograniczają dominującego wpływu administracji prezydenckiej nad organami bezpieczeństwa.

---

⁵³ Zob. I. Krawczyk, *Białoruska SB zasłużyła na pomnik*, „Rzeczpospolita” 17.12.2012, www.rp.pl/artukul/962405-Bialoruska-SB-zasluzyla-na-pomnik.html#ap.-1 (20.07.2016).

⁵⁴ Tamże.

Jacek Wojnicki

KGB IN THE POLITICAL SYSTEM OF THE REPUBLIC OF BELARUS

The State Security Agency of the Republic of Belarus is the national intelligence agency of Belarus. Along with its counterparts in Transnistria and South Ossetia, it is one of the few intelligence agencies that kept the Russian name „KGB” after the dissolution of the Soviet Union, albeit it is lost in translation when written in Belarusian (becoming KDB rather than KGB). It is the Belarusian successor organization to the KGB of the Soviet Union. Felix Dzerzhinsky, who founded the Cheka – the original Bolshevik intelligence police – was born in what is now Belarus and remains a national hero. It is governed by the law About State Security Bodies of the Republic of Belarus.

KEY WORDS: *authoritarian regime, special forces, security organ, counterespionage, intelligence activities*

Bibliografia

- Bakunowicz T., *Białoruskie déjà vu: Łukaszenka uwalnia więźniów politycznych*, „Komentarze OSW”, 26.08.2015.
- Iwanow M. (red.), *Białoruś: trudna droga do demokracji*, Wrocław 2006.
- Kłyśniński K., *Białoruś: Dymisja szefa MSW umacnia wpływy Wiktara Łukaszenki*, „Komentarze OSW”, 16.05.2012.
- Organy gosudarstvennoj bezapastnosti*; www.kgb.by/ru/systema-organov-gb-ru (20.07.2016).
- Usov P., *Powstanie, konsolidacja i funkcjonowanie reżimu neoautorytarnego na Białorusi*, Warszawa 2014.
- Winnicki Z.J., *Ustrój polityczno-administracyjny Republiki Białoruś – zarys problematyki*, [w:] B. Albin, W. Baluk (red.), *Białoruś. Dekada przemian*, Wrocław 2004.
- Zaleśny J., *System konstytucyjny Białorusi*, Warszawa 2011.
- Zochowski P., *Kryzys w białoruskim KGB*, „Komentarze OSW”, 14.11.2012.